

Lapszemle.

Religion und Geisteskultur. Zeitschrift für religiöse Vertiefung des modernen Geisteslebens. 1907. 1. sz. 102 l.

E címen a jelen év elején egy új *évnegyedes* folyóiratot indított meg lic. Th. *Steinmann*, a herrnhuti testvérgyülekezet gnadenfeldi seminariúmán a philosophia és a rendszeres theologia tanára, kinek „Die geistige Offenbarung Gottes in der geschichtlichen Person Jesu“ című 1903-ban megjelent s a herrnhuti gyülekezet benső vallásosságát komoly tudományossággal párosító munkája annak idején a kritika részéről meleg elismerésben részesült. (L. Theol. Literaturbericht 1904. évf. 8. sz.) A folyóirat megjelenik Göttingenben Vandenhoeck és Ruprecht-nél; évi előfizetési ára 6 márka.

Már maga a cím sokat ígér s kíváncsivá tesz az új vállalat programja iránt. A folyóirat első cikke rokonszenves alakban elégti ki ezt az érdeklődést, de csak, hogy fokozott mértékben vigye át a programról magára az egész vállalatra. Lássuk a programot.

Folyóiratokban manapság különösen Németországban igazán nincs hiány. Mindenféle vallási, egyházi, theologiai, philosophiai s egyéb irányzatnak s árnyalatnak megvan a maga irodalmi szerve. S ha most egy új folyóirat lép a szellemi élet munka- és harcterére, joggal elvárjuk, hogy létjogosultságáról eleve számot adjon s e végett nem elég pusztán subjectiv velleitásokra hivatkozni, hanem szükség, hogy az új vállalat egy objective létező szükségletre támaszkodjék s életrevaló célt tűzzön ki maga elé. Minemű szükségletet akar kielégíteni a „*Religion u. Geisteskultur*“ és miben áll az a cél, melyet szolgálni akar?

Korunk kulturája, és pedig különösen szellemi kulturája egy évszázad diadalmas előhaladásának útján bizonyos forduló-, vagy legalább is nyugvóponthoz ért, melyen számot igyekszik magának adni eddig elért tényleges sikereiről, azokról a marandó értékekről, melyeket magának kivivott, s összes szellemi birtokát rendezni egy egységes világ- és életfelfogásban, mely egy új kor életének és munkájának szilárd alapját képezhetné. Bármennyire eltérnek is e tekintetben a különböző szellemi irányok és törekvések tartalmilag, alakilag ebben a célban mindannyian megegyeznek. E mellett a jelenkor nemzedéke, a men-

nyiben magasabb szellemi életre törekszik, mindinkább érzi szellemi birtokának fogyatékos és ingatag voltát, mindinkább tudatára ébred annak, hogy valóban egységes és szilárd világ- és életfelfogásra, igazán gazdag és erős, benső és mély szellemi életre csak a vallás segítségével juthat el; érzi ezt annyival inkább, mert épen a tényeket kereső modern kor embere ő előtt domborodott ki a történelmi kutatások útján a vallás mint az emberiség szellemi életének leghatalmasabb ténye és tényezője. Az Isten-keresés, a valláshoz fordulás, a vallási kérdés előtérbe nyomulása, a vallás iránt és pedig a keresztyénség iránt is mint vallás iránt való fokozódó érdeklődés, a vallásnak a modern kultúrával valami módon való közvetítése, a kettőnek egymással kibékítésére való törekvés a korszellem méhében többé-kevésbé öntudatlanul végbe menő nagy változásoknak és átalakulásoknak fölötte érdekes és biztató jelei. Igaz, hogy a vélemények és törekvések még a legkülönbébb irányokban elágaznak és a hangzavar, mely ebből származik, szinte bábeli; de alig vonható kétségbe az a tény, hogy a munka, a harc az egységes világnézetért, az élet magasabb szellemi értékeiért, a küzdelem a vallási kérdés körül az irodalom nyílt terén és a lelkek mélyén manapság tán lázasabban folyik, mint valaha, s ez a tény a keresztyénség számára új világtörténelmi situációt, új világtörténelmi feladatot jelent.

Ebben a szellemi kor-situációban igyekszik állást foglalni a szóban forgó új folyóirat a maga programjával, mely, egészen általánosságban fejezve ki, a modern szellemi életnek a vallás irányában s a vallás útján való kimélyítésére, a vallás és a szellemi kultúra helyes viszonyítására irányul. E cél megvalósítására, korunk ezen legmagasabb rendű problémájának mindenoldalú, beható és pártatlan megvitatására s a megoldáshoz közelebbvitelére akar munkatérnyitni. De ez nem azt jelenti, hogy a szürke, jellemtelen és történetietlen általánosságok körében akar mozogni, sem azt, hogy ama bábeli hangzavar grammophonjaként kíván szerepelni. A vallás terén minden egészséges fejlődés csak a történelmi múlttal való életteljes kapcsolat fenntartása mellett mehet végbe. Az európai kultur-emberiség jelenlegi vallási helyzete s legnagyobbbrészt kulturája is a keresztyénség eddigi történelmi fejlődése által van meghatározva. Azért ebben a történelmi helyzetben a vallás és a szellemi kultúra helyes viszonyítása, a modern szellemi életnek vallásos kimélyítése csak a keresztyén vallással való komoly, őszinte és igazán mélyre ható foglalkozás útján lehetséges. Erre a komoly munkára és célra akarja a folyóirat egyesíteni úgy a munkatársakat mint az olvasókat.

Az a mindennapiságnak magasan felette álló cél, melynek a folyóirat szolgálni kíván, hozza magával, hogy munkatársait nemcsak egy bizonyos egyházi, theologiai vagy philosophiai irányzat vagy párt köréből veszi, hanem, amennyiben a vállalat

programjával egyetértenek, a legkülönfélébb irányok és tudományszakok képviselőit igyekeznek közös munkára összegyűjteni. A munkatársak eddig bejelentett lajstroma, melyben sok kiváló névvel találkozunk, arra mutat, hogy ez, legalább egyelőre, sikerült, de reméljük, hogy a jövőben is sikerülni fog s hogy a pozitív irányú theologia képviselői is, elfogulatlanul és szeretettel megértve a jelenkor nemzedékének legbensőbb szellemi szükségleteit, kivesszik a munkából a maguk részét s lecsülettel megállják helyüket.

A magunk részéről a siker őszinte kívánatával üdvözljük ezt az előkelő s valóban korszerű vállalatot s azt hisszük, jó szolgálatot teszünk folyóiratunk olvasóinak, ha munkáját ezentúl állandóan figyelemmel kísérjük és ismertetjük.

Közli: *Pröhle Károly.*

A „*Neue kirchliche Zeitschrift*“ 1907. évfolyamának 1.—3. füzete a következő változatos tartalommal jelent meg. Az ó testamentom körébe vág *Caspari Vilmos* cikke: „Die Chaldäer bei Habakuk“. A szerző, aki az assyr-babyloni bűnbánati zsoltárok első legalaposabb ismertetésével és méltatásával lett ismeretessé, ezen cikkében is az ékirásos feliratokból állítja össze a kaldeusok viszonyainak rövid ismertetését, hogy vele illusztrálja Habakuk 1. rész 5. sk. verseit, melyek a kaldeusokkal foglalkoznak. Fejtegetéseinek eredménye az, hogy a próféta a karkemisi csata által beállt változást előre mondta és így Habakuk működése a 626. és 605. év közé esik.

Uj testamentomi cikk egy van *Knoke*, göttingeni tanártól: „Der ursprüngliche Sinn der 6. Bitte.“ Az úr imája 6. kérésének eredeti értelme e szerint az, hogy az isten ne küldjön ránk szenvedést, bánatot; azaz *πειρασμός* = itt szenvedéssel és nem kísértéssel. Ezen értelmek a káté magyarázatában való mikénti felhasználása befejezi a cikket.

Egyháztörténeti tárgyú cikk kettő van. Az egyik folytatja a múlt évfolyamban megkezdett Thomas Naogeorgusról szóló ismertetést, míg a másikban Geyer nürnbergi lelkész a Gerhardt-jubileum alkalmából ismerteti Gerhardt Pál egyházi énekeit. *Apologetikai* cikk is kettő van a 3 füzetben. Az egyikben Beth bécsi tanár a teleologia kérdését fejtegeti a természettudományokban. Rendesen a természettudósok törekvése oda irányul, hogy ezen fogalmat a tudományból száműzzék. Különösen a darwinismus volt az, mely ezen törekvést megvalósítani akarta. De mai nap-ság mindjobban eltávolodik a tudomány Darwin genuin állásfoglalásától. És a legtöbben megelégednének, ha a mechanismus elvét megmenthetnék. Csakhogy ujabban mind többen lépnek fel a mechanizmusnak az organikus világban való érvénye ellen és egy új vitalismus útját egyenetlik (*Hertwig, Wolff, Bunge, Driesch*).

Az ő törekvéseinek betetőzése Pauly müncheni zoologus könyve: „Darwinismus und Lamarckismus“ (1905.), amely az életjelenségeknek egy valóságos teleologiai teoriáját adja és evvel egy tapasztalati teleologia alapjait. Ezt mutatja ki aztán a szerző Pauly könyve tartalmának vázolásával. A másik apologetikai cikket *Hoppe* hamburgi tanár írta: „Geist oder Instinkt“. A fejlődéstan kedvéért vagy az emberi szellemet az állat lelkéhez szokták lealacsonyítani vagy pedig analógiákat mutatnak fel az állat életében az ember szellemi életéhez s így az ösztön helyébe léptetik a szándékot. Ezen törekvésekkel szemben a szerző kimutatja, hogy az érzéki észrevétel, az ösztönök (Triebe) és a reflexmozgások terén ember és állat közt nincs ugyan különbség, de van különbség köztük a fogalmak és eszmék alkotásában és az ezekre vonatkozó emlékező tehetségben. Ezekben nyilvánul meg az ember *szellemi élete*, amely megnyilvánulásaival együtt t. i. a kultúra, a művészet műveivel és a vallásos és erkölcsi étellel az embernek sajátossága, melyben az állattól különbözik. A cikk az idevágó lélektani és physiologiai stb. tudományok kitűnő ismeretével tűnik ki, amint azt egy természettudóstól, (aki hívó keresztyén) mint a szerző, másképp várni sem lehet.

A rendszeres theologia körébe való *Ihmels* igen szép és értékes cikke: „Bibel und Bekenntnis“. Kiindul abból, hogy már Luther sem hangsúlyozza a szentírás jelentőségét ellentétben a régi egyházi hitvallásokkal. A megújult hitvallásos theologia is úgy nőtt bele a hitvallás becsülésébe, hogy felismerte abban ugyanazon tapasztalatok tanbeli kifejezését, amelyeket ők személyesen tettek. Ennek előrebocsátása után kimutatja a szentírásnak modern lebecsülésével szemben annak egységességét, egyetemességét, páratlanságát és a szentlélek által való keletkezését, úgy hogy az még ma is mint isten üdvkijelentésének tanubizonyossága vallási tekintélyünk. Ha a szentírás a kijelentésről való bizonyosság-tétel, akkor a hitvallás felelet az isten kijelentésére. Azért nincs is ellentét a szentírás és a hitvallás között és az egyház sem mondhat le soha hitvallásáról.

Világossága és határozottsága által kitűnik *Stange* greifswaldi tanár *ethikai* cikke: „Der eudämonistische Charakter der christlichen Ethik.“ A szerző ezt az eudämonistikus jellegét a keresztyén erkölcsstannak, melylyel azt egyes philosophusok tájékoztatlanyságból illetik, tagadja. Hiszen Kant ethikája is keresztyén befolyásra megy vissza és a reformátorok ethikája éppen abban különbözik a romanismustól, hogy az eudämonismust elveti, mikor tagadja, hogy az ember cselekedetei által üdvözüln. Sőt az által, hogy a tökéletességet nem az erkölcsi cselekvésben, hanem az istennel való közösségben látja, melynek következménye, de nem feltétele az erkölcsi közösség, megmenti az erkölcsi parancs abszolutságát, amelyet a philosophiai idealismus sokszor veszélyeztet. Ha pedig ezen fejtegetésekre valaki azt mondaná, hogy

nem a prot., hanem a katolikus ethika képviseli a keresztyéniséget, hogy az új szövetség a kath. ethikának ad igazat — avval szemben szerző kimutatja, hogy az új testamentomnak a jutalomra, a végső ítéletre és a viszonzásra vonatkozó helyei sem kedveznek az eudämonistikus felfogásnak.

Végül, van még egy eschatologiai cikk Stier neuruppini tanártól: „Mi következik a halál után?“. A 3. füzetben 1. a halálról, 2. a halál utáni állapotról és 3. a halottaknak egymással való érintkezéséről szól, még pedig a szent írás tana, sokszor a régi klasszikusok és egyes újabbkori theol. írók nyilatkozatai alapján igyekszik ezen fontos tárgy egyes részletkérdéseibe és problémáiba belevilágítani, úgyhogy ezen dolgokban igen jó tájékoztatást nyújt.

Lic. Dr. Daxer György.